

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΠΟΙΗΤΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Χρίστος Πατσάλης
Δάσκαλος

1. Κίνητρα – Ερεθίσματα

Η ιδέα της συγγραφής των ακόλουθων και άλλων ποιημάτων έχει την αφετηρία της κυρίως στις «ποιητικές εμπνεύσεις», ποιήματα που γράφτηκαν από τρεις μαθήτριες στα πλαίσια ενός project για το Θέατρο Σκιών όταν οι μαθητές φοιτούσαν στην Δ' τάξη.

Η δημοσίευση των προαναφερθέντων ποιημάτων πυροδότησε το ενδιαφέρον και κάποιων άλλων μαθητών, οι οποίοι άρχισαν να δημιουργούν τις δικές τους πρώτες ποιητικές συνθέσεις. Η εξέλιξη αυτή έδωσε την ευκαιρία να επιχειρηθεί, και μάλιστα με επιτυχία, η εμπλοκή και των υπόλοιπων μαθητών της τάξης στην κοινή επιδίωξη της δημιουργίας ποιητικών παραγωγών.

2. Η σημασία του εγχειρήματος

Η ανάπτυξη τέτοιων δραστηριοτήτων βοηθά στην ανάδειξη του προσωπικού ύφους κάθε μαθητή και παράλληλα εκφράζει και υποδηλώνει το σεβασμό στις διαφορετικές λεκτικές εξωτερικεύσεις, δηλαδή στην ατομικότητα του μαθητή, διάσταση παιδαγωγική που παραγκωνίζεται από το περιεχόμενο και τον τρόπο διδασκαλίας που επιβάλλεται από τις οδηγίες του βιβλίου του δασκάλου στο μάθημα «η Γλώσσα μου».

Η έμφαση στην ατομικότητα του μαθητή ως προς τη σχέση του με την ελληνική γλώσσα, καθιστά αυτή τη σχέση δημιουργική, παρέχει ευκαιρίες απόλαυσης, ικανοποίησης από τις προσωπικές δημιουργίες και καλλιεργεί το αισθητικό κριτήριο και την αγάπη για τη λογοτεχνία προάγοντας παράλληλα και το γλωσσικό αισθητήριο του.

Αν υιοθετήσει κανείς την άποψη του βραβευθέντος ποιητή Σ. Πασχάλη σχετικά με τη λειτουργία της ποίησης ως πνευματικής τόλμης, έτσι όπως διατυπώνεται αυτή στο ακόλουθο παράθεμα, δικαιώνεται η παραπάνω δραστηριότητα και από μια διαφορετική οπτική. «*Ασκώντας την ποίηση, βιώνεις μια εσωτερική περιπέτεια, όπου φαντασία και πραγματικότητα συμπλέκονται και αλληλοδικαιώνονται δίνοντάς σου, κάθε τόσο την αίσθηση της αληθινής ζωής. Αν αυτή την εμπειρία κατορθώσεις να τη μεταδώσεις στους συνανθρώπους σου, μέσα από ένα μαγικό παιχνίδι με τις λέξεις, ελευθερώνεσαι από τον εαυτό σου και υπηρετείς έμπρακτα την αγάπη*» (Πασχάλης, Ελευθεροτυπία, 2000).

Στον πολιτισμό της εικόνας και του βλέμματος εξάλλου που ζούμε, η δημιουργικότητα και η φαντασία έχουν παραμεριστεί, δημιουργώντας παράλληλα ελλείμματα εσωτερικότητας και επαρκούς ψυχισμού. Έχει δηλαδή εγκλωβιστεί ο άνθρωπος σ' έναν ιστό εικόνων, κατάσταση που του αφαιρεί τη δυνατότητα να ονειρεύεται, να αναζητά, να δημιουργεί ψυχισμό.

Απώλεια της εσωτερικότητας συνεπάγεται ωστόσο στέρεμα της έκφρασης. Η αδυναμία έκφρασης όπως επισημαίνει η ψυχολόγος Κρίστεβα οδηγεί σε καταστάσεις «νοσηρές» (Κρίστεβα, 1998).

Η διαδικασία δημιουργίας ποιοτικού λόγου, που απαιτεί ενεργοποίηση της έμπνευσης, κινητοποίηση της φαντασίας και της δημιουργικής έκφρασης, αναζήτηση και έκφραση των

προσωπικών συναισθημάτων, *συντελεί νομίζουμε στον εμπλουτισμό του ψυχισμού και προάγει την εσωτερικότητα των δημιουργών και εν προκειμένου των μικρών «ποιητών».*

Η δημιουργία ποιητικού κειμένου συνιστά πολύτιμο μορφωτικό αγαθό, γιατί ως μέσον προβολής στοιχείων ταυτότητας υποβάλλει το παιδί σε άσκηση αυτογνωσίας. Παράλληλα δε ως διεργασία, που ενεργοποιεί, όσο λίγες πνευματικές εργασίες, ποικίλης φύσεως λειτουργίες του νοητικού και θυμικού δυναμικού του μαθητή, συμβάλλει στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης του.

Το όλο εγχείρημα έχει παράλληλα και διδακτικό ενδιαφέρον, ένεκα του περιεχομένου του, που είναι συμβατό με τις επιδιώξεις του σχολείου, και λειτουργεί παράλληλα ως υπόβαθρο για την υλοποίηση εκείνων των στόχων του αναλυτικού προγράμματος που αναφέρονται στη γνωσιολογική, συναισθηματική και στην ψυχοκινητική ανάπτυξη των μαθητών. Συμβάλλει ακόμα η δραστηριότητα αυτή στο να κατανοήσει ο μαθητής ότι, όπως υποστηρίζει ο προαναφερθείς ποιητής, η ποίηση δεν είναι μια εκκεντρική συγγραφική ενασχόληση για σκεπτόμενους διανοούμενους με περίπλοκες ψυχοσυνθέσεις αλλά είναι εκτός των άλλων ένα παιχνίδι σοβαρό, όσο και παιδιάστικο. Δηλαδή κάτι με το οποίο μπορεί να καταπιαστεί και ο ίδιος (ο μαθητής).

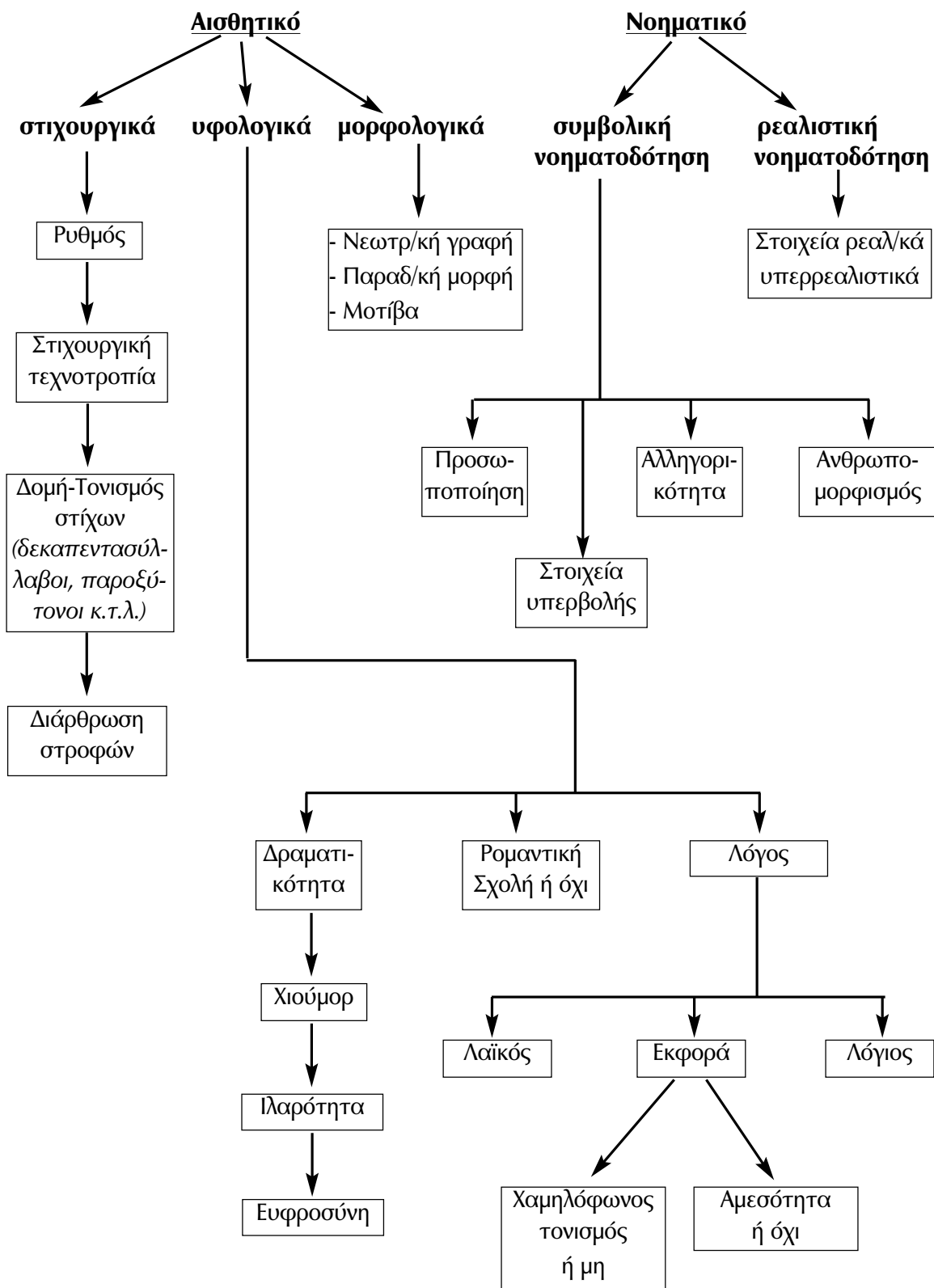
3. Διδακτική πρακτική

Με υλικό από την παραδοσιακή και τη σύγχρονη ποίηση (ποιήματα με ομοιοκαταληξία και Μελεύθερο στίχο) αναλύθηκαν ποιήματα στο νοηματικό και αισθητικό τους μέρος και δημιουργήθηκαν ευκαιρίες για να διδαχθούν οι μαθητές σχετικά με τα μορφολογικά, υφολογικά δομικά στοιχεία στην ποίηση, τη στιχουργία, τη συμβολική νοηματοδότηση και γενικότερα τους κανόνες προσέγγισης ενός ποιήματος (βλέπε σχ.: 1), (Κουλουφάκος, 1970). Αυτό ως πρότυπο δημιουργικής μίμησης στόχευε στην ανάπτυξη στους μαθητές σκέψεων ιδεών, εκτιμήσεων αφενός και ενός οπλισμού «εργαλειακής γνώσης», ώστε να διευκολυνθούν στην παραγωγή ποιητικών συνθέσεων*. Για τον ίδιο σκοπό χρησιμοποιήθηκαν ο καταιγισμός ιδεών, παιχνίδια λεκτικής φαντασίας (Χορτιάτη, 1993), ασκήσεις απόδοσης νοήματος με ποιητικό λόγο σε σκηνοθετημένες εικόνες, κ.ά. Η ανεύρεση των θεμάτων αναζητήθηκε στις βιωματικές εμπειρίες των παιδιών από τη σχολική ζωή και σε σημαντικά προσωπικά τους βιώματα.

Η ανάκληση εικόνων, στάσεων, επιθυμιών από τις παραπάνω πηγές και η μεταποίησή τους σε γλωσσικές δηλώσεις ήταν μια ευχάριστη και δημιουργική απασχόληση για τα παιδιά. Ο ρόλος μου ως εμπυχωτή-καθοδηγητή σ' όλη αυτή την προσπάθεια συνοψίζεται: στην παρόθηση για συγγραφή ποιημάτων με διάφορους τρόπους, στην εξασφάλιση και προσφορά υλικού, στη διατύπωση ιδεών, στην παροχή διασαφηνίσεων και διορθωτικών συμβουλών αισθητικού και λεκτικού περιεχομένου (βελτιώσεις αφορούσες γραμματικο-συντακτικές συμβάσεις της γραπτής γλώσσας, το μέτρο κ.ά.) με άμεσο και εξατομικευμένο χαρακτήρα και όλα αυτά μέσα από μια διαδικασία φθίνουσας καθοδήγησης στοχεύοντας όπως επισημαίνουν οι Langer και Applebee στην προοδευτική αυτονόμηση των μαθητών (Langer, Applebee 1987, σ.140).

Σχήμα 1

Περιεχόμενο Ποιήματος

4. Παράδειγμα σύνθεσης του ποιήματος: «Το Τύμπανο της Ειρήνης» –Παιδαγωγικός σχεδιασμός –Διδακτική μεθοδολογία

Με στόχο την εστίαση της προσοχής στο θέμα πληροφορήθηκαν οι μαθητές σχετικά με την Μεξαγγελία, τους όρους και τις προϋποθέσεις του διαγωνισμού για τον οποίο θα συντίθετο το εν λόγω ποίημα. Κατόπιν δρομολογήθηκαν οι παρακάτω ενέργειες, για την ανάπτυξη προϋποθέσεων εμπλοκής τους στο θέμα, γιατί θεωρούμε ότι δεν μπορεί να προκληθεί συγκεκριμένου τύπου έκφραση «εν κενώ» :

- Οργάνωση ενός δρώμενου με συμβολικό χαρακτήρα (φύτευση μιας ελιάς στην αυλή του σχολείου με τελετουργικό τρόπο ως συμβολική πράξη θεμελίωσης της ειρήνης).
- Ορκομοσία στο όνομά της.
- Ανάπτυξη θεατρικού παιχνιδιού με ρόλους σχετικούς προς το θέμα, όπου μιμούνταν συμβολικά και φαινομενολογικά διάφορα επεισόδια..
- Κατασκευή τυμπάνου και δημιουργία σχετικής ζωγραφιάς.
- Συλλογή εικόνων συναφών με το θέμα, σχολιασμός και έκθεση τους στην τάξη.

Για ευνόητους παιδαγωγικό -ψυχολογικούς λόγους η διαδικασία παραγωγής του ποιήματος πήρε χαρακτήρα συλλογικό (έμφαση στη συμμετοχή και στην αυτενέργεια όλων των μαθητών της τάξης για τη διαμόρφωσή του).

Οι διδακτικές ενέργειες για τη δημιουργία του ποιήματος αυτού συνδέονταν άμεσα με τις δεσμεύσεις τις προερχόμενες από την προκήρυξη του σχετικού διαγωνισμού από το ΥΠΕΠΘ με τον οποίο εκαλούντο οι μαθητές να «κινήθουν» μέσα σε ορισμένο θεματικό πλαίσιο. Να επιχειρήσουν, δηλαδή, τη σύνθεση ποιημάτων όπου στο περιεχόμενο τους θα αντικατοπτρίζετο η μετατροπή του συμβολισμού του *τυμπάνου* από υποκινητή πολέμου σε παρωθητή ειρήνης.

Με την εφαρμογή της μεθόδου του καταιγισμού ιδεών αναδείχθηκαν σύμβολα σχετιζόμενα με την ειρήνη (*ελιά, περιστέρι, τύμπανο*) τα οποία αναλύθηκαν σε μια ιστορικοκοινωνική αναφορά. Μεγάλη έκταση δόθηκε στη δημιουργία και την εξέλιξη του τυμπάνου ως *μουσικού οργάνου* και *συμβόλου*. Οργανώθηκαν παιχνίδια με λέξεις, ασκήθηκαν τα παιδιά πάνω σε σκηνοθετημένες εικόνες με σκοπό τη νοηματοδότησή τους με λεκτικό τρόπο. Όλα αυτά για την όξυνση της φαντασίας και της δημιουργικής σκέψης, στοιχεία αναγκαία για τη διαμόρφωση του κατάλληλου μαθησιακού περιβάλλοντος - για την απόκτηση από τους μαθητές με τρόπο βιωματικό μιας ποσότητας πληροφοριών², και για τη διαμόρφωση ιδεών, στάσεων, εικόνων ως προπονητικού υλικού, «μαγιά» και εφελτήριο για τη δύσκολη σύζευξη αυτού που οι ίδιοι είχαν νοητικά συλλάβει ή αισθανθεί με τις κατάλληλες γλωσσικές δηλώσεις. (Λέξεις, φράσεις, προτάσεις μέσα από τις οποίες οι αφηρημένες νοητικές συλλήψεις λάμβαναν κειμενική υπόσταση).

Αναλύθηκαν ακόμη και ποιήματα διαφόρων ποιητών σύμφωνα με το σχήμα Νο: 1.

Με αυτά που απεκόμισαν οι μαθητές από τις αναφερθείσες διδακτικές δραστηριότητες είχε ήδη διαμορφωθεί και η σκηνοθεσία του χώρου ως βασική υποδομή για να υποδεχθεί την ποιητική ιδέα. Έτσι άρχισε το «χτίσιμο» του ποιήματος («*Το Τύμπανο της Ειρήνης*»), το οποίο ολοκληρώθηκε σε τέσσερις ξεχωριστές διδακτικές ενότητες και στο πλαίσιο δύο εβδομάδων.

Ο πρώτος στίχος, το πρωτογενές υλικό του οποίου προήλθε ως αποτέλεσμα της σχεδιασθείσας βιωματικής δραστηριότητας, του καταιγισμού ιδεών και της κοινωνικοϊστορικής ανάλυσης του τυμπάνου, συνετέθη σχετικά εύκολα.

Το πλάσιμο, των υπόλοιπων στίχων και η διαμόρφωση των στροφών, το σύνολο του κειμένου κορμού δηλαδή, πραγματοποιήθηκε μέσα από μια διαρκή αυτενεργό δραστηριοποίηση, περισυλλογή, συνεχή αλληλεπίδραση μεταξύ του δυναμικού της τάξης και εμού. Ήταν μια δημιουργική διανοητική διαπάλη, να δαμαστεί γλωσσικά ο λόγος ως πνευματική αναπαραστασιακή σύλληψη και να μεταποιηθεί σε έκφραση, έκφραση ποιητική.

5. «Το Τύμπανο της Ειρήνης» και άλλα δείγματα ποιητικών συνθέσεων

Το Τύμπανο της Ειρήνης

Το Τύμπανο το χτύπο της καρδιάς
ας βάλουμε μπροστά
όλοι μα μεγάλοι και παιδιά
Ειρήνη για νάχουμε παντοτινά

Με ήχους δυνατούς ειρηνικούς
που θαάκουστων στη γη
ας ταξιδέψουμε μαζί, μες την ανθρώπινη ψυχή
Ειρήνη φως να φέρουμε σ' αυτή

Κ' ύστερα θάχουμε στη γη
δημιουργία, ήρεμη φύση
και μακρόχρονη ζωή
(συλλογικό)

Το πολυτεχνείο

Του Νοέμβρη μια βραδιά
ήταν κάποιοι με καρδιά
που αγωνίστηκαν γερά
για να φέρουν λευτεριά

Στου Πολυτεχνείου μπήκαν την αυλή
και ήταν πράγματι πολλοί
όλοι αυτοί που αναζητούσαν
μια ελεύθερη ζωή

Κι όταν τανκς του τύραννου
μπήκαν στην αυλή
πέσανε πολλοί νεκροί
πένθος σκέπασε τη γη
(Α. Τσέκος)

Σχολικό άγχος

Κουράστηκα Θεέ μου εννιά μήνες
Να ακούω του δασκάλου μου τη φωνή:
Καθόλου δεν εδιάβασες Ελενίτσα,
Θα πάρεις τιμωρία αυστηρή
Κουράστηκα να ακούω το μπαμπού μου
σαεμένα να φωνάζει ολημερίς:
Γράψε διάβασε Ελενίτσα,
Για θα πάω στο δάσκαλό σου και θα δεις.

Βαρέθηκα ν' ακούω τους κανόνες
εκείνης της σοφής Γραμματικής
Η λέξη "μάτι" γράφεται με ΠΙΩΤΑ!
πρόσεξε ειδεμί θα "στραβωθείς".
(Ε. Ζαρογκίκα)

Σημειώσεις

¹ Για να παράγουν οι μαθητές γραπτό λόγο απαιτείται: «να έχουν σε ετοιμότητα πρότυπα που θα τα χρησιμοποιήσουν ως οδηγούς, δηλαδή να έχουν διαβάσει, εξηγήσει και σχολιάσει παρόμοια κείμενα...» (Σαλβαράς, Γ.: «Γλωσσική διδασκαλία για όλους τους μαθητές», Παλλήνη, 2000, σ. 172)

² Η συλλογή δεδομένων για την απόκτηση πληροφοριών αποτελεί βασική προϋπόθεση συγγραφής ενός κειμένου (Ματσαγούρας, Η.: «κειμενοκεντρική προσέγγιση του γραπτού λόγου», Αθήνα 1998, σ.71).

Βιβλιογραφία

- Βουγιούκας, Α. (1994) «*Το Γλωσσικό Μάθημα*», Θεσσαλονίκη, Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη.
- Καλογήρου, Τζ. (1999) «*Τέρψεις και ημέρες ανάγνωσης*» Αθήνα, ΙΜΠ.
- Κρίστεβα, Τζ. (1998) «*Οι νέες αρρώστιες τι ψυχής*», μτφρ. Χατζή, Κ., Αθήνα, Καστανιώτης.
- Κουλουφάκος, Κ. (1970) «*Κείμενα και αναλύσεις*», Αθήνα, Πρίσμα.
- Lager, J. & Applebee, A. (1987) «*How Writing Shapes Thinking*», NCTE research report No:22, Urbana, IL:NCTE.
- Πασχάλης, Σ. (2000) «*Σπουδάζοντας την ποιητική τέχνη*», «*Ελευθεροτυπία*» 20-10-2000, 25.
- Πατσάλης, Χρ. (1997) «*Όψεις του προβλήματος της διδασκαλίας της γλώσσας σε Ελληνόπουλα της αλλοδαπής*», «*Ανοιχτό σχολείο*», 1997, 65, 27-29.
- «*Πρωτόλεια*» (1999) Περιοδική έκδοση των μαθητών της ΣΤαε τάξης του 5ου Δημοτικού Σχολείου Αμαρουσίου, Δεκέμβρης 1999.
- Ροντάρι, Τζ. (1983) «*Γραμματική της φαντασίας*», Τεκμήριο.
- Fausser, P. (1999) «*Was ist imaginatives Lernen*», *Pädagogik*, 7-8, 6-9.
- Χορτιάτη, Θ. (1986) «*Παιχνιδόλεξα*» Αθήνα, Κέρδος.
- Σαλβαράς, Γ. (2000) «*Γλωσσική διδασκαλία για όλους τους μαθητές*», Παλλήνη, 172.
- Ματσαγγούρας, Η. (1998) «*Κειμενοκεντρική προσέγγιση του γραπτού λόγου*», Αθήνα.